

TIASSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 2, Sayı: 4, Eylül 2015, s. 114-117

Sinan AYA¹

TARİH EĞİTİMİNDE DEĞİŞEN ANLAYIŞLAR

Özet

Osmanlı Devleti döneminde İslâmiyet öncesi Türk tarihi çoğunlukla ihmâl edilmiŐti. Bunun yerine İslâm tarihi ile bizatihî Osmanlı tarihi vurgulanmıŐti. Genç cumhuriyet, okullarda tarih derslerine tam zıttı bir anlayış edinerek bu defa Osmanlı günleriyle ilgili sayfaların önemini yadırgadı. Zaman içinde; tedricen; artık Osmanlı'nın haŐmetli devirlerini hiç de inkâr etmeyen, daha olgun bir senteze ulaŐıldı.

Anahtar Kelimeler: Türk; Osmanlı; Cumhuriyet; tarih; ders.

CHANGING OUTLOOKS REGARDING THE HISTORY EDUCATION

Abstract

During the Ottoman times Turkish history before Islam was mostly neglected. Instead, Islamic history as well as Ottoman History itself was emphasized. The young republic assumed a thoroughly reversed approach to history courses in schools; this time knocking down the value of the pages dealing with the Ottoman days. With time and incrementally; a more mature synthesis was acquired, which by no means denies the glorious Ottoman eras in history, at all.

Key words: Turkish; Ottoman; Republic; history; course.

GİRİŐ

Cumhuriyetin büyük atılımlarından birisi tarih yazımcılığına ve dolayısıyla da Tarih eğitimine yeni bir yaklaŐım getirmek olmuştur. Bu bağlamda, önceden ancak İslâm Tarihi ve Osmanlı Tarihi ile iç içe ele alınan Türk Tarihini, müstakil olarak incelemek ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ona göre de, İslâmiyet öncesi Türk Tarihi ön plana gelmiŐtir. Cumhuriyetin tarih atılımı, büyük bir kurumlaŐma ve uzmanlaŐma çabası ile birlikte geliŐmiŐtir. Bu süreç içinde 1931 yılında *Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti*'nin —1935 yılında adı "*Türk tarih Kurumu*"na dönüşecektir— ve 1936 yılında *Dil ve Tarih-Cođrafya Fakültesi*'nin kuruluşuna Őahit oluyoruz.

¹ Dr. Öğ. Gör., İst, Ün., sinacaya@hotmail.com

Ayrıca Tarih bilgisinin ve şuurunun yaygınlaştırılmasında *Türk Ocakları*'nın çok önemli işlevinin de farkına varıyoruz. Türk Ocakları bir yandan (şair, spor, koruyucu hekimlik, kadının özgürleşmesi, şarkı/türkü araştırmaları, kütüphanecilik, basit müzecilik, muhasebe ve lisan kursları gibi) çeşitli halk eğitimi alanlarına el atmışlardır. Bir yandan da Türk Tarihi alanının işlenmesine ve benimsenmesine çalışmışlardır. Dahası, bu çabaları büyük bir coşku ve hevesle sürüklemiştir. N. Roger (1930:228) şöyle yazıyor: “*Biz, Bursa Türk Ocağı sıralarında dokuz yaşında kızlarla bembeyaz saçlı kadınları, yüzlerinde aynı heyecan ifadesiyle yan yana bulduk!*”

Gazi Mustafa Kemâl'in Öncülüğü

Okul çağlarından beri tarihe büyük ilgi duyan ve nice Fransızca Tarih kitapları deviren Mustafa Kemâl Paşa; Türk Tarih İnkılâbını, doğrudan doğruya ve büyük bir duyarlılıkla içinde yönlendirmiştir.

Tekin Alp'in (1937) belirttiği gibi; yeni Tarih anlayışının öncüleri, diğer birçok inkılâp hareketinde olduğu gibi hızlarını *Pratik Çankaya Okulu*'ndan alıyorlardı. Tarih seferberliğinin başından beri Çankaya Okulu'nun müdâvimleri; gece gündüz sadece Türk Tarihini konuşur olmuşlardı.[Bilindiği gibi Çankaya sofrası bir anlamda bir bilimler akademisi niteliğinde idi]: *Arkeolojik bulgulardan itibaren en eski Latince metinlere kadar çok sayıda kanıt ve belge, bu amaçla titiz tarayışlara tâbi tutulmuşlardır. Hummâlı bir değerlendirme etkinliği içinde, batılı bilim adamları da özendirilmişler; bu büyük teşebbüse katkıda bulunmaya dâvet edilmişlerdir.*

Bu arada eski Türk kavimlerinin beden morfolojisi üzerinde de durulmuştur. Prof. Âfet İnan Hanım, Türkler'in sarı ırk ile ilgisi olmadığını öne sürmüştür; Türkler'in *Aryen* ırkına dahil Hint-Avrupalı bir menşeden geldiği savını hararetle savunmuştur. Tarih İnkılâbının muhakkak çok önemli bir getirisi, Türkler'i dışarıya tanıtmaya gayretleri olarak alınabilir. Esasen Türk sıfatıyla kendini dışarıda tanıtmak, günümüzde dahi çok büyük önem taşımaktadır. Genç cumhuriyetin, bir millet olarak kendisini hariçte doğru konumda tanıtmaya çabaları; kısacık bir dönemde gayet yoğun ve belirgin şekilde gerçekleşmiştir.

Zaten M. Kemâl Paşa'yı o büyük tarih hamlesi ve sıçraması istikametinde kamçılayan belki en önemli etken, dünyaya karşı bir Türk imgesi sorunsalıdır. Bu hususu Jevakhoff (1989:394) şöyle anlatır: *Gazi'nin manevî kızı Âfet, Fransız Kız Mektebi'nde ve sonraları İsviçre'de okuduğu kitaplardan bazı örnek ibareler ayıklamıştır. Bu alıntılar Türklüğü azımsayan, küçümseyen haksızlıklarla dolu cümlelerdir. Gazi bu eleştirileri kabul edilemez bulmuştur. Bu suçlamalara tahammül edememiştir. Gazi'nin Tarih kitaplarını yutarcasına okuduğu, bunların bazı sayfalarını çizdiği ve sayfa kenarlarına meşruatlar düştüğü süreç, işte böylece başlamıştır.*

Resmî Tez Meselesi

Devrimler aşamasında önemli yer tutan Tarih çabalarının, bugünün gözlüğüyle eleştirilebilecek bazı noktaları elbette olacaktır. *Mete Tunçay*; “*resmî tezin ilk ve orta öğretim üstünde günümüze kadar gelen hegemonyasına*” değinir; ama yüksek öğretimde resmî tezin “*bir empozeden çok kendi sirayet gücüyle tutunduğunu*” belirtir. *Karal*'in deyişyle “*aşırılıkların olduğu kuşkusuzdur*”. *Ortaylı*'nın deyişleriyle “*iki cihan harbi arasındaki acayip dünyanın*” da ilgili abartmaları körüklediği kesindir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 1983).

Esasen Tarihin ülkelere ve devirlere göre ister istemez öznel izlerle bezendiği, zaten kimseler tarafından kolayca inkâr edilemez. Behçet Kemâl Çağlar'ın (1969) bir edebiyat dersinde değindiği gibi; gerileme devrinden itibaren Saray vakanüvisleri de sultanlardan korktukları için, genelde yenilgileri geçiştirmeye bakmışlardır. Basit askerî zaferleri ise olabildiğince ballandırarak kaydetmişlerdir. Behçet Kemâl'in dediği gibi “*öyleyse biz o son sınırlara, düşmanları yene yene mi çekildik?*”

Bir Milleti, Kendi Münevverleri Yüceltir

Yeni Türk Tarih anlayışının, dışta Türklüğü tanıtanın yanı sıra, içeride çok önemli bir sonucu da Türklük kavramını yüceltmek olmuştur. Yoksa Osmanlı'da “Türklük” sözcüğü, birçok ecnebi yazarın da tespit ettikleri gibi, sanki kaba sabalığın ve görgüsüzlüğün bir eşanlamı gibi alınıyordu!

Nitekim Ömer Seyfeddin (1918, 2010: 17) Niyazi Bey isimli bir aydın roman kahramanına —Pantürkizm akımının yeni yeni filizlenmekte olduğu 1909 İkinci Meşrutiyet günlerinde— aşağıdaki sözleri dedirtiyor: “Vatanımıza Memalik-i Osmaniye deriz. Mekteplerimizde okuttuğumuz tarihlere bakınız. Bir ‘Türk’ kelimesi bulamayacaksınız. Bundan başka, bizim tarihlerimiz bilhassa Türklük aleyhine tertip olunmuştur. Hülagu, Timurlenk gibi dünyanın en büyük cihangirlerini sırf Türk oldukları için; küfürler, lânetlerle yad ederiz”.

Profesör Tarık Zafer Tunaya'nın bir benzetmesi çok çarpıcıdır: “*Devrimciler, annelerini yumruklayan çocuklar gibi, geçmişiyi yadsımak ve yeniliklerini kanıtlamak için de ondan kopmak isterler; acımasızdırlar*”. Öte yandan, hiç bir oluşum, zamandan ve uzamdan soyutlanarak ele alınıp değerlendirilemez. Yeni Tarih anlayışı için de aynı yargıya varmak söz konusudur.

Bu yüzden o Tarih kampanyası esnasında tuhaflıklar olabildiğini ve bunun doğallığını baştan teslim etmek gerekir. Örneğin, Dr. Basri Gün Tekin (1929: 15) “*eski Türk büyüklerinin eski Grek tanrılarına model olduklarını*” yazabilmiştir. Ş.Mardin'in (1981) kaydettiği gibi; (millî kimlik bilincini yükseltmek için Türk Tarih Tezi ile birlikte) bir *Güneş-Dil Teorisi* de ortaya atılabilmiştir. Bu kuram uyarınca; *Türkçe'nin eskiliği ve merkeziliği vurgulanırken; birçok diğer dilin, Türkçe temeli üstüne inşa edildiği* iddia edilebilmiştir.

İfrat ve Tefritten Sıyrılma ve Sentez

Cumhuriyetin kazanımları; atılımların esasen yukarıdan aşağıya doğru bir anlamda dayatılma seyrine rağmen; Türk Milleti tarafından oldukça kısa bir sürede benimsenmiştir. (Kentsel alanlarda mutlaka daha keskin ve hızlı olmak üzere) halk; cumhuriyetle gelen bütün yeni değerleri ve tutum değişikliklerini, giderek daha fazla sahiplenmiş ve içselleştirmiştir.

M. Kemâl Paşa; içinden çıkıp geldiği milletini özellikle cephelerde, ateş altında ve Mehmetçiğin kişiliğinde tanımış; tahlil etmiştir. Türklüğün diğer bütün insan topluluklarından farklı ve özgün bünyesini, bir gün Recep Peker'e söylediği şu cümleyle özetlemiştir: “*Biz, bize benzeriz*”. Onun toplum içinde yerleştirmeye baktığı yeniliklerin hele bazı unsurları (örneğin yeni harflerin kabulü ve pazar gününün tatil sayılması) tahminlerden de kolay ve dirençsiz bir biçimde yerli yerine oturmuştur. Cumhuriyetin kökleşip sağlamlaşmasıyla ve bir karşı-devrim tehdidinin giderek daha uzak bir ihtimal hâline bürünmesiyle; tarihin idrak şeklinde de sonraları, bazı düzeltimler gündeme gelmeliydi. Öyle de olmuştur.

Tarih Eğitiminde Değişen Anlayışlar

Günümüzde, Osmanlı'nın tarihsel mirasını üstlenmiş olmak, özellikle dış politikada, ancak ve ancak bir saygınlık nedeni olabilir. “*Osmanlı torunu*” sıfatı, bir manevî koz olarak bütün haşmetiyle ortaya çıkmıştır.

İstiklâl Harbi'nin muzaffer kadroları başkentliğe Ankara'yı yakıştırmışlardı. Önceleri; İstanbul'dan Ankara'ya taşınmamak önce ayak sürüyor görünümü veren bir çok yabancı misyon temsilcilikleri, kısa sürede yola gelmişlerdir. Keleş'in (1996) dediği gibi sonunda “*bütün elçilikler kuzu kuzu Ankara'ya gelmek zorunda kalmışlardır*”.

Ancak Cumhuriyetin Kurucusu, ömrünün son yıllarına doğru bir Türk mimarına inşa ettirdiği Florya Köşkü'nün de kıymetini bilmiştir. Hususi yatıyla Boğaz'ın güzelliğinin de hakkını vermiştir. Çünkü otuzlu yılların ortalarında hiç kimse İstanbul şehrini Osmanlı payitahtı olarak görmüyordu artık! İstanbul cumhuriyetle çoktan özdeşleşmişti. İstanbul'un eski *Osmanlılık çeşnisii* artık akıllara bile gelmez olmuştu! Cumhuriyetin Kurucusu'nun vefât ettiği mekânın, Osmanlı'nın son dönem inşalarından Dolmabahçe Sarayı olması ilginç değil midir?

SONUÇ

Osmanlı döneminde İslâmiyet öncesi Türk Tarihi hiç hesaba katılmaz iken hep Osmanlı hanedanının kendi tarihi vurgulanırdı. Cumhuriyetle birlikte bu defa Osmanlı Tarihi'ni olduğu gibi göz ardı eden ve İslâmiyet öncesi Türkler'i ön plana alan bir anlayış ortaya çıktı. Bazı aşırılıklara gidildiği de oldu. Zaman içinde tarih dersi anlayışı Osmanlı mirasını reddedip fakirleşmek yerine, onu da kabûllenip takdir etmeyi ve daha olgun bir terkibe varmayı başarmaktadır.

KAYNAKLAR

ALP; Tekin (1937). *Le Kemalisme*, Paris: Libraire Félix Alcan.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (Eylül 1983), 8. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları.

ÇAĞLAR, Behçet Kemâl (1969). Basılmamış “Türk Edebiyatı ders notları”, İstanbul: Robert Kolej.

JEVAKHOFF, Alexandre (1989). *Kemal Atatürk, Les chemins de l'occident*, Paris: Tallandier.

KELEŞ, Ruşen (1996). Basılmamış Seçmeli Lisans Üstü “Şehircilik” Dersi Notları , Ankara: ODTÜ Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

MARDIN, Şerif (1981). “Religion and Secularism in Turkey”, Kazancigil, Ali & Özbudun, Ergun,Ed.: *Atatürk, Founder of a Modern State*, London: Hurst and Company.

ÖMER Seyfeddin [1918, 2010]. *Ashab-ı Kehfimiz* (İçtimaî Roman), (yayına Haz.Sabahattin Çağın), Sultanahmet-İstanbul: Çağrı Yayınları.

ROGER, Noëlle (1930). *En Asie Mineure: La Turquie du Ghazi*, Paris: Fasquelle Éditeurs.

TEKİN, Basri Gün (1929). *Le Monde Turc et sa mission historique*, Leipzig: Breitkopf et Haertel.

TİDSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi /The Journal of Turk & Islam World Social Studies
Yıl: 2, Sayı: 4, Eylül 2015, s. 114-117